

Korczyńska Monika Roberta, Skonieczna Joanna, Kielan Aleksandra, Cieślak Ilona, Olejniczak Dominik. Edukacja zdrowotna w zakresie HIV/AIDS prowadzona przy pomocy portali społecznościowych = Health education on HIV/AIDS carried out using social networks. *Journal of Education, Health and Sport*. 2016;6(2):267-274. eISSN 2391-8306. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.46657>
<http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/3399>
<https://pbn.nauka.gov.pl/works/717150>

The journal has had 7 points in Ministry of Science and Higher Education parametric evaluation. Part B item 755 (23.12.2015).
755 Journal of Education, Health and Sport eISSN 2391-8306 7
© The Author (s) 2016;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland
Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.
This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.
The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.
Received: 05.01.2016. Revised 12.02.2016. Accepted: 21.02.2016.

Edukacja zdrowotna w zakresie HIV/AIDS prowadzona przy pomocy portali społecznościowych

Health education on HIV/AIDS carried out using social networks

Monika Roberta Korczyńska¹, Joanna Skonieczna², Aleksandra Kielan³, Ilona Cieślak³,
Dominik Olejniczak²

¹ Zakład Epidemiologii, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny

² Zakład Zdrowia Publicznego, Warszawski Uniwersytet Medyczny

³ Studenckie Koło Naukowe Zdrowia Publicznego, sekcja Promocji Zdrowia, Warszawski Uniwersytet Medyczny

Słowa kluczowe: edukacja zdrowotna, kampanie prozdrowotne, portale społecznościowe, HIV, AIDS.

Key words: health education, health education campaigns, social networks, HIV, AIDS.

Streszczenie

Pierwsze zalecenia dotyczące profilaktyki HIV/AIDS zostały stworzone przez amerykański Ośrodek Kontroli Chorób (ang. Centers for Disease Control and Prevention, CDC) w 1981 roku [1]. Do dnia dzisiejszego stanowią one fundament działań mających na celu ograniczenie liczby zakażonych, lecz przez ostatnie ponad 30 lat uległy zmianie formy i środki, które można wykorzystywać do osiągnięcia tego celu. Działania profilaktyczne są skuteczne, gdy są dostosowane do ich odbiorcy [2]. Młodzi dorośli (w wieku 20-39 lat) stanowią jedną z grup szczególnie narażonych na wystąpienie nowych zakażeń HIV [3], dlatego w dobie szybko rozwijających się nowych technologii, w szczególności dużego wpływu Internetu i portali społecznościowych na tę grupę wiekową, należy rozważyć skuteczność i efektywność prowadzenia edukacji zdrowotnej w zakresie HIV/AIDS przy użyciu tych środków masowego przekazu.

Abstract

The first recommendation about HIV/AIDS prevention was created by Centers for Disease Control and Prevention in 1981 [1]. Up to now they provide the foundation of actions aimed at reducing the number of infected people, but during the last 30 years, forms and means which can be used to achieve this goal have changed. Prevention actions are effective when they are adapted to the recipient [2]. Young adults (in age between 20-39 years old) constitute one of the most exposed group to new HIV infections [3], so in the era of rapidly development of new technologies, especially the large impact of the Internet and social networks on this age group, the effectiveness and the efficiency of health education on HIV carried out using this mass media should be considered.

Wstęp

Według Światowej Organizacji Zdrowia w 2014 roku na całym świecie było 36,9 mln osób żyjących z HIV (ang. *Human immunodeficiency virus* - ludzki wirus niedoboru odporności). Jednocześnie około połowa zakażonych tym wirusem wciąż nie zdaje sobie sprawy ze swojej infekcji. Przy aktywnym leczeniu, HIV może przejść w stan przewlekły, a osoby zakażone HIV mogą dożyć w zdrowiu późnej starości. W Polsce ponad 8 tysięcy osób objętych jest programem leczenia HIV, jednak 50-70% zakażonych jest nieświadomych swojego zakażenia. Brak odpowiednio prowadzonej edukacji zdrowotnej oraz bagatelizowanie ryzyka zakażenia, odpowiadają za utrzymujący się wysoki odsetek osób zakażonych HIV [4]. Poprawa sytuacji w tym aspekcie stanowi priorytetowe wyzwanie dla zdrowia publicznego. Edukacja zdrowotna w zakresie HIV/AIDS, której głównym celem jest uświadomienie populacji możliwych źródeł zakażenia i dróg szerzenia wirusa, skutecznych działań profilaktycznych oraz dostępnych metod leczenia, jest najważniejszą formą zapobiegania nowym zakażeniom oraz zmniejszania ich negatywnych skutków. Edukacja zdrowotna musi być dostosowana do osób, które mają w niej uczestniczyć. Istnieją różne środki dydaktyczne, które usprawniają proces kształcenia, a przez to wpływają na jego przebieg i efekty [5]. W ostatnich latach upowszechniły się technologie informacyjne i komunikacyjne z wykorzystaniem Internetu, co pozwoliło na wprowadzenie nowych sposobów edukowania społeczeństwa, przy użyciu mediów edukacyjnych¹ [2].

Skala zjawiska

Zespół nabytego niedoboru odporności (ang. *Acquired Immune Deficiency Syndrome* - AIDS) pozostaje jednym z istotnych problemów zdrowotnych na świecie. Szacuje się, iż w 2014 roku było na świecie 36,9 mln osób zakażonych HIV. Około 0,8% dorosłych w wieku 15-49 lat na świecie żyło z HIV, aczkolwiek rozpowszechnienie znacznie różni się w zależności od kraju czy regionu. Przykładem mogą być obszary Afryki Subsaharyjskiej, gdzie 1 na 20 dorosłych żyje z HIV, co stanowi prawie 71% wszystkich zakażonych na całym świecie [6]. W 2013 roku odnotowano 1,5 mln zgonów spowodowanych zaburzeniami związanymi z występowaniem AIDS, z czego ponad 1 mln w samej Afryce [7]. Współczynnik zdiagnozowanego HIV na 100 tys. osób najwyższy jest w grupie wiekowej 25-44 lata [8].

Obecnie w Polsce, każdego dnia 2-3 osoby dowiadują się, że są zakażone HIV. Od 1985 roku wykryto zakażenie HIV u ponad 13 tys. osób i kolejnych ok. 20 tys., które są zakażone, ale o tym nie wiedzą. Przez te 25 lat zdiagnozowano blisko 2400 zachorowań na AIDS, a z powodu AIDS zmarło ponad 1000 chorych [10]. W 2015 roku zarejestrowanych zostało 1 416 nowych zakażeń HIV, co stanowi wartość wyższą w stosunku do roku poprzedniego (1 110 nowo wykrytych zakażeń HIV w 2014 roku) [11]. W rekomendacjach Polskiego Towarzystwa Naukowego AIDS znaleźć można informację, iż „osoby nieświadome swojego zakażenia stanowią źródło 75% nowych zakażeń” [12].

Aktualnie prowadzone działania w zakresie zapobiegania HIV/AIDS

Walka z HIV/AIDS musi obejmować interdyscyplinarne działania, prowadzone na trzech poziomach profilaktyki:

- profilaktyka I rzędu: tworzenie podstaw prawnych umożliwiających realizację programów profilaktycznych, edukacja zdrowotna społeczeństwa (między innymi w zakresie zasad bezpieczniejszego współżycia),
- profilaktyka II rzędu: wykonywanie testów w kierunku HIV,

¹ „Media edukacyjne- różnego rodzaju przedmioty, urządzenia, materiały i mass media (radio, telewizor, Internet), które umożliwiają zdobywanie informacji lub przekazują informacje od nadawcy do odbiorcy w formie komunikatów w postaci słów, obrazów i dźwięków” [9].

- profilaktyka III rzędu: objęcie terapią antyretrowirusową osób żyjących z HIV, zmniejszanie negatywnych skutków HIV/AIDS.

W skali międzynarodowej zagadnieniami zapobiegania HIV/AIDS zajmuje się Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ). Rada Gospodarcza i Społeczna ONZ w 1994 roku podjęła decyzję o rozpoczęciu Wspólnego Programu Narodów Zjednoczonych na rzecz Zwalczenia HIV i AIDS (ang. *The Joint United Nations Programme on HIV and AIDS, UNAIDS*) [13]. W 2000 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Deklarację Milenijną. Zawierała ona osiem Milenijnych Celów Rozwoju (ang. *Millennium Development Goals - MDGs*), w tym jeden, który stanowił zobowiązanie społeczności międzynarodowej do walki z AIDS, a dokładnie: powstrzymanie do 2015 roku rozprzestrzeniania się HIV/AIDS, ograniczenie liczby nowych zakażeń oraz zapewnienie do 2010 roku powszechnego dostępu do leczenia osobom chorym na HIV/AIDS, które tego potrzebują (obowiązuje od 2008 roku) [14]. Do sukcesów tej inicjatywy należą spadek nowych zakażeń HIV o około 40% oraz wzrost liczby osób otrzymujących terapię antyretrowirusową (z 0,8 mln do 13,6 mln osób), dzięki czemu zdołano uniknąć blisko 7,6 mln zgonów z powodu AIDS w latach 1995 – 2013 [15]. Najnowsze działania opierają się o Agendę na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 (ang. *Sustainable Development Goals - SDGs*), przyjętą w 2015 roku. Cel 3, dotyczący zapewnienia życia w zdrowiu oraz promocję dobrobytu dla wszystkich ludzi w każdym wieku, zakłada zakończenie epidemii AIDS do 2030 roku [16]. Polska jest zobowiązana do podejmowania skoordynowanych działań zmierzających do osiągnięcia wyznaczonego celu. Ich organizacją zajmuje się Krajowe Centrum ds. AIDS, będące agendą Ministerstwa Zdrowia. Obecnie realizowany jest Krajowy Program Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS na lata 2012-2016. Nadrzędnym dokumentem określającym politykę państwa w odniesieniu do epidemii HIV/AIDS jest rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 lutego 2011 r. w sprawie Krajowego Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczenia AIDS, z którego wynikają szczegółowe cele działalności Krajowego Centrum ds. AIDS [17].

Internet jako narzędzie edukacji zdrowotnej

Internauci stanowią w Polsce ponad połowę ogółu osób dorosłych, a regularnych użytkowników Internetu stale przybywa. Około 93% Polaków i Polek w wieku 18-24 lat korzysta z Internetu. Jest to grupa spędzająca w Internecie najwięcej czasu w stosunku do innych grup wiekowych [18]. Badanie, którym objęto osoby powyżej 18 roku życia wykazało, iż około 55% respondentów codziennie korzysta z Internetu. Internauci w zdecydowanej większości korzystają z portali internetowych i społecznościowych. Do najczęściej odwiedzanych portali społecznościowych należą: portal YouTube.com użytkowany przez 40% respondentów, Facebook.com – 36,33% respondentów, Interia.pl – 34,67% respondentów [19]. Badanie przeprowadzone w Krakowie wśród studentów wykazało, iż 79% studentów posiada konto na portalach społecznościowych [20]. Portale społecznościowe stanowią we współczesnym świecie codzienność. Młode, korzystające z Internetu osoby w wysokim odsetku posiadają, a także często użytkują konta na tego typu portalach. Najczęściej korzystają z portali w celu komunikacji oraz pozyskiwania informacji. Internet stanowi istotne narzędzie kształcenia [21]. Statystycznie, współczesny człowiek poświęca mediom ok. 3-5 godzin dziennie [22].

Internet spowodował rewolucję w dostępie do informacji ogółu społeczeństwa. Istnieje możliwość edukacji zdrowotnej społeczeństwa poprzez prowadzenie kampanii przy wykorzystaniu mediów. Internet, jako jeden z kanałów przepływu informacji, potrafi umacniać bądź modyfikować postawy i przekonania ludzi. Może również inicjować zmiany zachowań zdrowotnych. W Internecie można znaleźć wiele informacji na temat prozdrowotnego stylu życia. Już w 2001 roku szacowano, że istnieje około 70 tysięcy stron

internetowych upowszechniających informacje o zdrowiu. Obecnie jest ich znacznie więcej [2]. Coraz więcej instytutów i towarzystw naukowych udostępnia różnorodne dane dotyczące stanu zdrowia populacji. Korzyści i ograniczenia korzystania z Internetu w sprawach zdrowia przedstawia Tabela 1.

Tabela 1. Korzyści i ograniczenia korzystania z Internetu dotyczących zdrowia

Korzyści	Ograniczenia
Łatwość dostępu do aktualnych danych	Brak wiedzy o jakości pozyskiwanych informacji
Pacjenci częściej aktywnie uczestniczą w procesie leczenia	Powierzchny sposób podawania informacji
Możliwość wyszukiwania informacji w dogodnym dla pacjenta czasie	Ograniczone możliwości korzystania z Internetu przez osoby ubogie, o niższym poziomie wykształcenia
Anonimowość	Częste narzucanie konkretnych rozwiązań problemów medycznych
Możliwość komunikowania się ludźmi o podobnych problemach	Utrata wiary w nieomyślność lekarzy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [2].

Badanie przeprowadzone na terenie województwa podkarpackiego wykazało, że media są głównym źródłem wiedzy respondentów na temat zdrowia (80,2%). Internet jako medium najczęściej służące pogłębianiu tej wiedzy wskazało 44,7% osób badanych [23]. Z badania przeprowadzonego wśród warszawskich studentów wynika, że głównym tematem kampanii społecznych, z którymi spotykają się studenci są choroby zakaźne i cywilizacyjne: HIV/AIDS, nowotwory, choroby układu krążenia i inne (50% ankietowanych) [21]. Informacje o zdrowym odżywianiu są najczęściej występującymi wiadomościami o tematyce zdrowotnej zdaniem 53% internautów [24]. Korzystanie z informacji zdrowotnych poprzez media przyczynia się do osiągnięcia bądź utrzymania dobrostanu człowieka w opinii 67% badanych z województwa podkarpackiego [23]. Informacje zdobyte poprzez korzystanie z Internetu, zdaniem 44,67% respondentów, w niewielkim stopniu wpływają na podwyższenie świadomości zdrowotnej. Około 41% internautów zadeklarowało, że informacje, które uzyskują o zdrowiu mają dla nich niewielkie znaczenie [24].

W 2014 roku ukazały się wyniki ogólnokrajowego badania opinii pracowników na temat informacji uzyskiwanych z Internetu. Wyniki badania pracowników w Polsce wskazują, że Internet spełnia pozytywną rolę pomagając dbać o zdrowie. Szczególnie docenione zostało znaczenie Internetu jako narzędzia wsparcia dla osób, które mają podobne problemy zdrowotne oraz alternatywnego źródła informacji w sprawach zdrowia [25].

Miśko podaje, że Internet stanowi, drugie, najczęściej używane źródło wiedzy nastolatków na temat seksualności, co prawdopodobnie jest związane również z pozyskiwaniem informacji na temat infekcji przenoszonych drogą płciową [26].

Edukacja zdrowotna w zakresie HIV/AIDS prowadzona przy pomocy portali społecznościowych

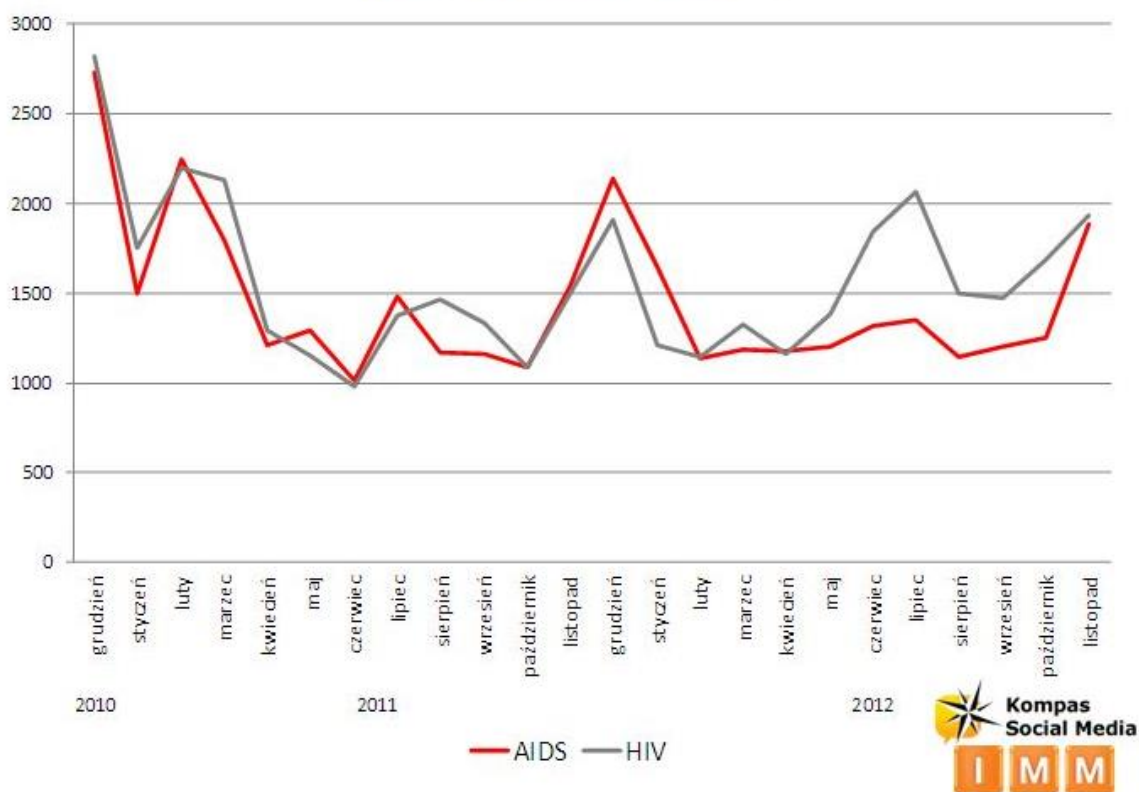
Portale społecznościowe pozwalają na dzielenie się swoją wiedzą z innymi użytkownikami. Ponad połowa badanych zadeklarowała dzielenie się wiedzą na temat

zachowań prozdrowotnych, którą zdobyła z Internetu (54%) [24]. Nieograniczony zasięg i moda portali społecznościowych, w szczególności wśród młodzieży, pozwalają docierać z przekazem do szerokiego grona odbiorców [27]. Techniki informacyjne stanowią narzędzie, które można wykorzystać planując działania prozdrowotne [28]. W celu osiągnięcia wyznaczonego celu należy optymalnie sprecyzować narzędzia i ustalić grupę docelową. W dobie cyfryzacji, Internet może być istotnym elementem prowadzonych działań w zakresie edukacji zdrowotnej dotyczącej HIV/AIDS. Narodowy Program Zdrowia oraz Ustawa o Radiofonii i Telewizji sygnalizują rolę edukacyjno-wychowawczą środków masowego przekazu [29,30].

Jedną z grup szczególnie narażonych na wystąpienie nowych zakażeń HIV stanowi młodzież. W reakcji na zagrożenie, Rada Europejska podjęła decyzję, aby włączyć problematykę HIV/AIDS do kampanii społecznych ukierunkowanych na tę część populacji. Przykładem narzędzi wykorzystywanych przy realizacji wspomnianych kampanii mogą być strony internetowe poświęcone tematyce HIV/AIDS, takie jak Youth Portal, których celem jest zwiększenie dostępu do informacji na omawiany temat [31].

Światowa Organizacja Zdrowia ogłosiła dzień 1 grudnia Światowym Dniem AIDS. W okolicach tej daty obserwowany jest istotny wzrost liczby publikacji na temat HIV/AIDS w mediach. Liczba publikacji na temat HIV/AIDS w okresie od grudnia 2010 do listopada 2012 roku prezentuje Wykres 1.

AIDS i HIV w internecie

Wykres 1. Liczba publikacji na temat HIV/AIDS w okresie od grudnia 2010 do listopada 2012 roku; źródło: [32].

Co roku powstają nowe kampanie, których zadaniem jest zwrócenie uwagi na problematykę zakażeń HIV. Przykładem takich działań może być światowa kampania z 2015 roku o nazwie „Think positive: rethink HIV”, której głównym celem było

zapropozowanie społeczeństwu zmiany stereotypów i tym samym zmniejszenie problemu stygmatyzacji osób zakażonych [33]. W Polsce głównym organizatorem kampanii zdrowotnych oscylujących wokół tematyki HIV/AIDS jest Krajowe Centrum ds. AIDS. Kilkukrotnie w roku podejmuje ono działania ukierunkowane na uświadamianie społeczeństwa, które w konsekwencji mają prowadzić do zmniejszenia rozmiaru epidemii HIV/AIDS w kraju [17].

Tematyka HIV/AIDS pojawia się również na portalach społecznościowych. Jednakże, korzystając z wyszukiwarki, np. Facebook w celu znalezienia informacji o HIV bądź AIDS, najczęściej natrafia się na zagraniczne fanpage'e, takie jak fanpage Światowego Dnia Walki z AIDS. W wersji anglojęzycznej posiada on blisko 25 tysięcy fanów, w polskiej odsłonie jedynie 133 [34].

W 2015 roku zostały przedstawione wyniki ogólnokrajowego badania „Badanie potrzeb komunikacyjnych osób żyjących z HIV”, którego głównym celem była ocena przepływającej informacji o HIV oraz potrzeb osób seropozytywnych w Polsce. Na pytanie: „Co Pana(i) zdaniem poprawiłoby dostęp do informacji dotyczącej HIV?”, około 96% odpowiedziało, że większa liczba kampanii i programów zdrowotnych na temat aktualnej wiedzy, na drugim miejscu (74%) znalazła się odpowiedź o nagłośnianiu działalności organizacji wspierających osoby pozytywne. Wśród badanych, ponad 95% korzysta z Internetu, a 85% bazuje na mediach społecznościowych typu Facebook [35].

Wiele kampanii społecznych prowadzonych jest równolegle w Internecie. Przykładem może być kampania "HIVokryzja. Wyleczmy się" Fundacji Studio Psychologii Zdrowia. Celem kampanii jest zwiększenie wiedzy społeczeństwa w zakresie HIV, a także ograniczenie stygmatyzacji społecznej i dyskryminacji w stosunku do osób HIV-pozytywnych [36]. Warto wspomnieć również o kampanii „H jak HIV”, która porusza kwestię dyskryminacji dzieci zakażonych HIV. Autorzy kampanii podkreślają, że problemu nie stanowi światopogląd dzieci lecz nieświadomość ich rodziców w zakresie omawianej choroby [37].

Innym przykładem edukacji zdrowotnej w kontekście HIV/AIDS, odbywającej się za pomocą portali społecznościowych jest kampania „I KNOW HIV>AIDS”. Autor bloga Think Healthy [38], utworzył wydarzenie na portalu Facebook, gdzie w okresie od 1 do 7 grudnia 2014 roku, codziennie pojawiały się nowe informacje w postaci artykułów naukowych, odpowiadające na najczęściej zadawane przez internautów pytania: co to jest HIV, jak przebiega AIDS, jak się chronić przed infekcją i jak z nią żyć, jak leczy się zakażenie i jakie objawy powinny niepokoić [39].

Pomimo przytoczonych wyżej przykładów, obserwowany jest niski poziom wykorzystania potencjału Internetu jako narzędzia edukacji zdrowotnej w zakresie HIV/AIDS.

Wnioski

Młodzi ludzie nie zawsze doceniają wartość zdrowia. Dobrze prowadzona edukacja zdrowotna powinna nie tylko dostarczać wiedzy i umiejętności, niezbędnych do dbania o własne zdrowie, ale również uczyć jak można pomagać i troszczyć się o innych [40].

Na podstawie przeprowadzonego przeglądu można wysnuć następujące wnioski:

1. Ze względu na szybki rozwój nowych technologii, w szczególności Internetu i portali społecznościowych, istnieje zasadność prowadzenia edukacji zdrowotnej w zakresie HIV/AIDS przy użyciu wspomnianych środków,
2. Obserwowane jest niedostateczne rozpowszechnienie informacji na temat kampanii społecznych dotyczących HIV/AIDS, które wynika z braku skoordynowanej współpracy interdyscyplinarnej.

Piśmiennictwo

- [1] Rogowska-Szadkowska D. Krótka historia epidemii HIV/AIDS na świecie. www.cd4.com.pl/podstawy-wiedzy/co-to-jest-hiv-i-aids/krotka-historia-epidemii-hiv-aids-na-swiecie-1/ (dostęp: 21.02.2016).
- [2] Woynarowska B. Edukacja zdrowotna. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; 2008: 200.
- [3] Niedźwiedzka-Stadnik M, Rosińska M. Sytuacja epidemiologiczna w Polsce po 2010 roku. www.aids.gov.pl/kampanie/1test.2zycia/strefadlakobiet/sytuacjaepidemiologiczna.html (dostęp: 21.02.2016).
- [4] Kielar M. Nieświadomość jest najgorsza. *Służba Zdrowia*. 2015; 93: 100.
- [5] Kupisiewicz C. Podstawy dydaktyki. Warszawa: Wydawnictwo WSiP; 2005: 30.
- [6] HIV/AIDS. www.who.int/gho/hiv/en/ (dostęp: 19.02.2016).
- [7] www.who.int/gho/hiv/en/ (dostęp: 21.02.2016).
- [8] Annual epidemiological report. Sexually transmitted infections, including HIV and blood-borne viruses. www.ecdc.europa.eu/en/publications/Publications/sexually-transmitted-infections-HIV-AIDS-blood-borne-annual-epi-report-2014.pdf (dostęp: 6.02.2016).
- [9] Osmańska-Furmanek W, Furmanek M. Pedagogika mediów. W: Śliwerski B. (red.), Pedagogika. Tom III. Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne; 2006.
- [10] Rosińska M, Niedźwiecka-Stadnik M, Pielacha M. Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce, wwwold.pzh.gov.pl/oldpage/epimeld/hiv_aids/index.htm (dostęp: 19.02.2016).
- [11] Zakład Epidemiologii NIZP-PZH, Departament Zapobiegania oraz Zwalczenia Zakażeń i Chorób Zakaźnych u Ludzi GUS. Zachorowania na wybrane choroby zakaźne w Polsce od 1 stycznia do 31 grudnia 2015 r. oraz w porównywalnym okresie 2014 r. wwwold.pzh.gov.pl/oldpage/epimeld/2015/INF_15_12B.pdf (dostęp: 21.02.2016).
- [12] Zasady opieki nad osobami zakażonymi HIV. Polskie Towarzystwo Naukowe AIDS Warszawa – Wrocław 2015. www.ptnaids.pl/attachments/article/20/Rekomendacje%20PTN%20AIDS%202015.pdf (dostęp: 21.02.2016).
- [13] www.unaids.org/en (dostęp: 15.02.2016).
- [14] www.un.org/millenniumgoals (dostęp: 15.02.2016).
- [15] Organizacja Narodów Zjednoczonych. Millennium Development Goals Report 2015. Nowy Jork; 2015: 6.
- [16] www.sustainabledevelopment.un.org/sdg3 (dostęp: 15.02.2016).
- [17] www.aids.gov.pl (dostęp: 15.02.2016).
- [18] Centrum Badania Opinii Społecznej. Komunikat z badań: Korzystanie z Internetu, Warszawa. 2012. www.cbos.pl (dostęp: 13.02.2015).
- [19] Syrkiewicz-Światała M, Holecki T, Wojtynek E. Znaczenie mass mediów w promocji zdrowia. *Med. Og Nauk Zdr*. 2014; 20(2): 171–176.
- [20] Babik W, Cholewiak S. Korzyści i zagrożenia związane z korzystaniem z portalu społecznościowego Facebook. www.ktime.up.krakow.pl (dostęp: 13.03.2013).
- [21] Olejniczak D, Juszczak G, Czerw A. Wpływ reklamy społecznej na zachowania zdrowotne w warszawskim środowisku studenckim. *Med. Og Nauk Zdr*. 2014; 20(3): 307–313.

- [22] Włoszczak-Szubzda A, Jarosz M, Horoch A. Rola mediów w promocji zdrowia. *Zdr Publ* 2007; 117(4): 480-484.
- [23] Szymczuk E, Zajchowska J, Dominik A i in. Media jako źródło wiedzy o zdrowiu, *Med. Og Nauk Zdr.* 2011; 17(4): 165-168,
- [24] Syrkiewicz-Świtała M, Holecki T, Wojtynek E. Znaczenie mass mediów w promocji zdrowia. *Med. Og Nauk Zdr.* 2014; 20(2): 171–176.
- [25] Korzeniowska E, Puchalski K. Polscy pracownicy w Internecie jako źródle informacji o zdrowiu i chorobie. *Medycyna Pracy.* 2014;65(1) :1-13,
- [26] Miśko P. Seksualizacja kultury a ryzykowne zachowania seksualne. O potrzebie skutecznej profilaktyki. Wydawnictwo Naukowe UAM, 2010.
- [27] Andrzejewska A. Aktywność młodzieży w cyberprzestrzeni. Kraków; 2012. www.ktime.up.krakow.pl (dostęp: 13.02.2014).
- [28] Galecka J. Young Digital Planet. Jak ulepszyć proces uczenia się i poprawić system edukacji. Myśli zebrane z międzynarodowych konferencji. www.ktime.up.krakow.pl (dostęp: 13.02.2014).
- [29] Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji, *Dz.U.* 1993 nr 7 poz. 34, art. 21 pkt 2-7a, 7b, 8.
- [30] Narodowy Program Zdrowia na lata 2007-2015, Załącznik do Uchwały Nr 90/2007 Rady Ministrów z dnia 15 maja 2007r.,
- [31] Krajowe Centrum ds. AIDS. Skoordynowane i zintegrowane podejście do zwalczania HIV/AIDS w obrębie Unii Europejskiej i jej sąsiedztwie. www.aids.gov.pl (dostęp: 13.03.2015).
- [32] Olszewska N. AIDS i HIV – tylko przy święcie czy tylko na świecie? Instytut Monitorowania Mediów. Warszawa; 2012. www.aids.gov.pl (dostęp: 13.02.2015).
- [33] World AIDS Day: 2015 campaigns, 2015. www.worldaidsday.org/campaign/rethink-hiv.
- [34] Światowy Dzień Walki z AIDS. www.facebook.com/%C5%9Awiatowy-Dzie%C5%84-Walki-z-AIDS-178123168946579/?ref=ts&fref=ts (dostęp: 21.02.2016).
- [35] Badanie potrzeb komunikacyjnych osób żyjących z HIV. pbs.pl/repository/files/Wyniki/2015/badanie_potrzeb_komunikacyjnych_osob_zyjacych_z_HIV_raport_PBS_201511.pdf (dostęp: 21.02.2016).
- [36] Czy wiesz co to jest hivokryzja? hivokryzja.pl/o_kampanii (dostęp: 21.02.2016).
- [37] H jak hamak, hamburger i... www.kampaniespoleczne.pl/kampanie,3531,h_jak_hamak_hamburger_i (dostęp: 21.02.2016).
- [38] Think healthy. Zarzeczny P. thinkhealthypz.blogspot.com (dostęp: 21.02.2016).
- [39] I KNOW HIV>AIDS. www.facebook.com/events/650840568347584/?active_tab=highlights (dostęp: 21.02.2016).
- [40] Wagner S, Banazkiewicz M, Andruszkiewicz A. Zachowania zdrowotne i miejsce zdrowia w hierarchii wartości młodzieży. *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu.* 2015; 21(3): 278-281.